

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ПУСТОВГАР СВІТЛАНА АНАТОЛІВНА

УДК [336:005.336.334.4] (043.3)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ
НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

кандидат економічних наук, доцент
Нескородєва Інна Іванівна,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
доцент кафедри фінансів.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Терещенко Олег Олександрович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри корпоративних фінансів і
контролінгу;

кандидат економічних наук, доцент
Яріш Олена Валентинівна,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»,
доцент кафедри фінансів та банківської справи.

Захист відбудеться «06» липня 2017 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.02, у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А, ауд. 606.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

Автореферат розісланий «06» червня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Маркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Функціонуючи в умовах нестабільного економічного середовища, значна кількість підприємств в Україні перебуває у стані банкрутства чи кризи. Так частка підприємств, що перебувають у стані банкрутства, відносно загальної кількості зареєстрованих підприємств в Україні коливається в межах 2-3,5%, тоді як у країнах Європейського Союзу ця частка не досягає 2%. Негативною є і динаміка збитковості підприємств: за 2014 р. порівняно з 2013 р. у 26 разів зросла сума чистих збитків підприємств, сягнувши найбільшої з 2001 року величини 583785,9 млн. грн. У 2015 році зменшилася як частка збиткових підприємств (на 10,5 в. п. порівняно з 2014 р.), так і сума чистих збитків – до 373516 млн. грн. Проте така динаміка показників зумовлена припиненням функціонування 15% великих та 4,5% середніх підприємств. Наведена статистична інформація підтверджує актуальність вирішення проблеми діагностики неплатоспроможності підприємств.

Вагомий внесок у розвиток теоретико-методичних положень щодо діагностики неплатоспроможності підприємств зробили такі дослідники: Е. Альтман, Є. Андрущак, У. Бівер, М. Білоліпецький, І. Благун, І. Бланк, Г. Давидова, М. Кизим, Т. Клебанова, В. Ковальов, Ю. Копчак, Г. Ляшенко, А. Матвійчук, А. Недосекін, О. Панасенко, О. Пластун, Н. Пойда-Носик, Л. Ситник, Г. Спрінгейт, О. Столяренко, Р. Таффлер, О. Терещенко, О. Яріш та ін. Проте ґрунтовні доробки дослідників потребують удосконалення з погляду розробки методичного забезпечення діагностики неплатоспроможності підприємств на основі визначення поточного фінансового стану та його корегування з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та потенціалу відновлення платоспроможності. Необхідність розв'язання зазначеної проблеми зумовила вибір теми, мети та завдань дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з пріоритетними напрямками наукових розробок, що були здійснені в рамках таких госпдоговірних науково-дослідних тем Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця: «Методичні рекомендації з формування механізму діагностики та попередження неплатоспроможності підприємницьких структур» (номер державної реєстрації 0112U006691), у якій здобувач виконав розділи «Оцінка ризику неплатоспроможності підприємств-виробників керамічної плитки в Україні» та «Удосконалення механізму діагностики неплатоспроможності підприємства»; «Моніторинг кризових явищ в діяльності підприємства» (номер державної реєстрації 0113U008071), де здобувач розробив підрозділи «Завдання та етапи проведення моніторингу кризових явищ на підприємстві» та «Аналіз сучасних підходів до формування системи показників діагностики фінансового стану підприємства».

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є подальший розвиток теоретичних положень, удосконалення методичного забезпечення та розроблення практичних рекомендацій щодо діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств.

Відповідно до мети дисертації поставлено такі завдання:

уточнити сутність понять «неплатоспроможність» та «фінансовий потенціал» у понятійно-термінологічному апараті діагностики неплатоспроможності підприємств;

узагальнити методичний інструментарій діагностики неплатоспроможності підприємств та визначити його переваги і недоліки;

здійснити ретроспективний аналіз проявів неплатоспроможності підприємств, систематизувати зовнішні фактори впливу на зміну параметрів неплатоспроможності підприємств, оцінити його інтегральну величину;

конкретизувати склад показників-індикаторів неплатоспроможності та фінансового потенціалу металургійних підприємств, оцінити їх фінансовий потенціал;

удосконалити інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств;

визначити параметри рівнів показників оцінки фінансового потенціалу металургійних підприємств як резерву запобігання їх неплатоспроможності;

удосконалити методичний підхід до перспективної діагностики параметрів неплатоспроможності металургійних підприємств;

удосконалити методичний підхід до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати металургійних підприємств, необхідні для підтримання достатнього рівня їх платоспроможності в перспективі.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес діагностики фінансового стану підприємств. Предметом дослідження є теоретичні положення і методичні підходи до діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств.

Методи дослідження. Дисертаційна робота базується на теоретичних положеннях з проблем неплатоспроможності підприємств. Для розв'язання поставлених завдань використано такі методи наукового дослідження: *морфологічного аналізу* (для уточнення сутності понять «неплатоспроможність» та «фінансовий потенціал»); *аналізу, синтезу, аналогії, логічного узагальнення* (для систематизації теоретичних і практичних аспектів неплатоспроможності підприємств); *метод орієнтованих графів* (для систематизації факторів зовнішнього середовища та визначення їх пріоритетності за впливом на зміну параметрів неплатоспроможності підприємств); *багатовимірного факторного аналізу* (для виявлення зовнішніх факторів неплатоспроможності підприємств); *дискримінантного аналізу* (для уточнення показників-індикаторів неплатоспроможності металургійних підприємств); *«центру ваг»* (для обґрунтування показників оцінки неплатоспроможності та фінансового потенціалу підприємств); *апарату нечітких множин* (для побудови якісної шкали визначення рівнів неплатоспроможності підприємств); *нейронних мереж* (для визначення рівнів фінансового потенціалу підприємств); *дерева рішень* (для розробки методичного підходу до перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств); *імітаційного моделювання* (для визначення порогових значень показників структури балансу та звіту про фінансові результати підприємств, необхідні для підтримання достатнього рівня платоспроможності підприємств в перспективі); *графічний* (для унаочнення результатів дослідження).

Поставлені завдання вирішено з використанням комп'ютерних пакетів прикладних програм Microsoft Office, Statistica, MatLab, Deductor, Vensim.

Інформаційною основою дослідження стали нормативно-правові акти України з питань неплатоспроможності, банкрутства, оцінки фінансового стану підприємств; статистичні дані Національного банку України, Державної служби статистики України, Державної судової адміністрації України; фінансова звітність металургійних

підприємств; наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників з проблемних питань неплатоспроможності підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів. Відповідно до поставленої мети і завдань дослідження одержано результати, які характеризуються науковою новизною і полягають у такому:

удосконалено:

методичний підхід до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати, який, на відміну від існуючих, базується на коригуванні рівнів-орієнтирів значень фінансових показників для забезпечення достатнього рівня платоспроможності металургійних підприємств з урахуванням їх поточного фінансового стану та фінансового потенціалу;

інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає використання показників-індикаторів неплатоспроможності (коефіцієнти поточної ліквідності, оборотності активів, рентабельності продажів, чистої рентабельності реалізованої продукції, показник відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу) та побудову шкали визначення якісних рівнів неплатоспроможності, що уможливило здійснення її оперативної діагностики;

методичний підхід до перспективної діагностики параметрів неплатоспроможності металургійних підприємств, який, на відміну від існуючих, базується на результатах поточної діагностики стану неплатоспроможності підприємств та передбачає врахування потенціалу відновлення платоспроможності і впливу факторів зовнішнього середовища, що є превентивним інструментом діагностики неплатоспроможності;

дістали подальшого розвитку:

визначення взаємозв'язку між поняттями неплатоспроможності та фінансового потенціалу через уточнення понятійно-термінологічного апарату: уточнено економічний зміст поняття «неплатоспроможність підприємств» за комплексним підходом до розгляду його сутності, що враховує причини, наслідки неплатоспроможності та має такі форми прояву, як банкрутство та дефолт; уточнено зміст поняття «фінансовий потенціал підприємства» за рахунок використання структурного, організаційного та функціонального підходів, які враховують наявність фінансових ресурсів підприємства та потенційні можливості їх використання;

систематизація складу зовнішніх факторів впливу на фінансовий стан підприємств за рахунок ієрархічної структуризації факторів за характером взаємозв'язку між ними та встановлення рівня їх інтегрального впливу на зміну параметрів неплатоспроможності підприємств;

система та значення рівнів показників оцінки фінансового потенціалу металургійних підприємств для перспективної діагностики неплатоспроможності за рахунок виділення показників-репрезентантів за групами складових тлумачення поняття «фінансовий потенціал підприємства», що відображають достатність фінансових ресурсів для забезпечення платоспроможності, можливість їх мобілізації, ефективного розподілу та використання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в конкретизації системи фінансових показників-індикаторів і факторів неплатоспроможності металургійних

підприємств, показників та рівнів фінансового потенціалу як резерву запобігання неплатоспроможності підприємств, розробленні методичних підходів до діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств та до визначення порогових значень структурних показників балансу і звіту про фінансові результати, необхідних для забезпечення достатнього рівня платоспроможності підприємств.

Зокрема, пропозиції та рекомендації, що стосуються конкретизації системи домінуючих факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на фінансовий стан підприємств, враховані при розробці Положення про інформаційну політику ПАТ «Артемівський завод по обробці кольорових металів» на 2016 р. (довідка № 9736 від 22.07.2015). Пропозиції щодо уточненої сукупності фінансових показників неплатоспроможності підприємств впроваджені в систему моніторингу діяльності ПрАТ «Азовелектросталь» (довідка № 372 від 18.08.2015). Фінансовим департаментом ПАТ «Євраз - Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського» в систему моніторингу фінансового стану підприємства впроваджено удосконалений інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності підприємств (довідка № 5346 від 11.09.2015). У діяльності НРА «Рюрік» для виявлення загрози неплатоспроможності підприємств шляхом моніторингу їх фінансового потенціалу як резерву відновлення та підтримання платоспроможності використано пропозиції та рекомендації, що стосуються формування переліку показників оцінки фінансового потенціалу підприємств та визначення їх рівнів (довідка № 968 від 07.10.2015). Результати дослідження щодо діагностики неплатоспроможності підприємств використовуються у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця при викладанні навчальних дисциплін «Фінанси» та «Фінансовий аналіз» для студентів освітнього ступеню «бакалавр» (довідка № 17/86-42-108/1 від 12.04.2017).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, у якій усі положення і пропозиції, винесені на захист, одержані здобувачем особисто. Внесок здобувача в роботах, виконаних у співавторстві, подані в списку публікацій в авторефераті.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи оприлюднено на 8 науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Інституційні засади функціонування економіки в умовах трансформації» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансовий механізм і обліково-аналітичне забезпечення стійкого економічного розвитку» (м. Севастополь, 2013 р.); I Міжнародній науково-практичній заочній конференції «Актуальні питання гуманітарних та суспільних наук» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми та механізми фінансового управління» (м. Харків, 2013 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ – Тернопіль, 2015 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України» (м. Ужгород, 2015 р.).

Публікації результатів дослідження. За результатами дисертації опубліковано 21 наукову працю: розділ у колективній монографії, 4 статті в наукових фахових виданнях України, 8 статей в наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 8 тез матеріалів конференцій. Загальний обсяг опублікованих праць за темою дисертації становить 12,63 ум.-друк. арк., з них особисто здобувачеві належить 9,51 ум.-друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг складає 287 сторінок машинописного тексту (11,96 авт. арк.). Дисертація містить 15 таблиць, з яких 1 таблиця займає 1 повну сторінку, 37 рисунків, з яких 4 рисунки займають 4 повних сторінки. Список використаних джерел складається із 266 найменувань на 26 сторінках, 12 додатків – на 67 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації – 194 сторінки (8,08 авт. арк.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів та їх опублікування.

У першому розділі – «**Теоретичні аспекти діагностики неплатоспроможності підприємств**» – уточнено сутність понять «неплатоспроможність» та «фінансовий потенціал» у понятійно-термінологічному апараті діагностики неплатоспроможності підприємств, узагальнено методичний інструментарій діагностики неплатоспроможності підприємств, визначено його переваги та недоліки.

На основі морфологічного аналізу економічних категорій, які характеризують порушення фінансового стану підприємств, аргументовано основні характеристики цих понять та встановлено структурні взаємозв'язки між ними через призму сутності неплатоспроможності підприємства (рис. 1).

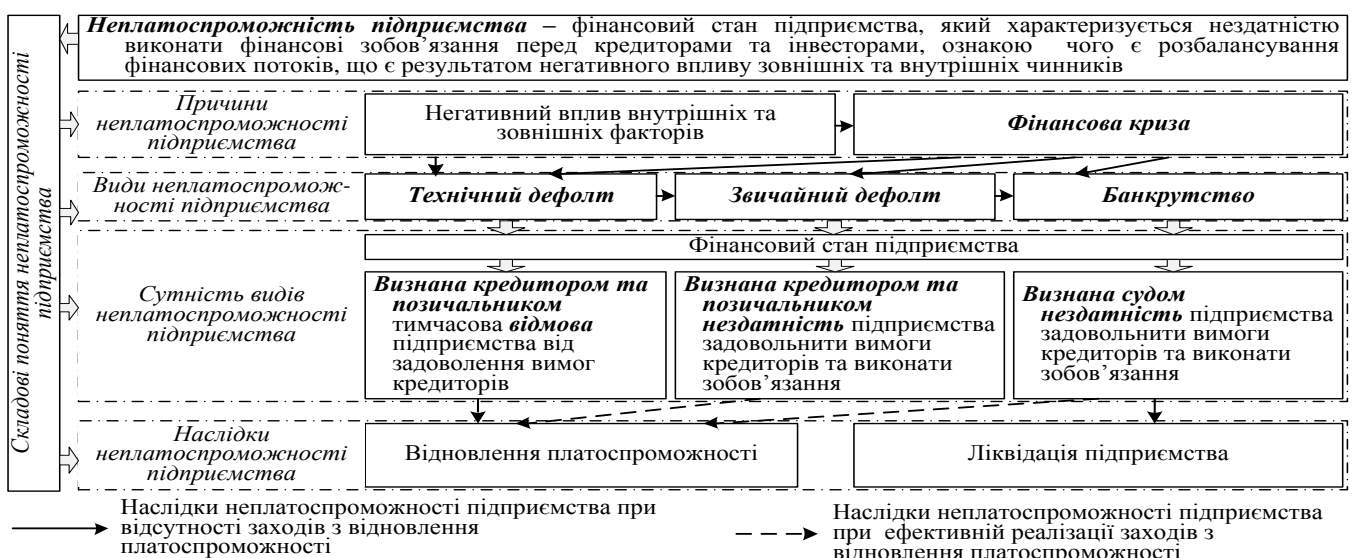

Рис. 1. Структурний взаємозв'язок складових неплатоспроможності підприємств

Доведено, що банкрутство підприємства, звичайний і технічний дефолт – види неплатоспроможності, яка є узагальнюючим поняттям і використовується для

пояснення фінансового стану підприємства за умов нездатності виконати фінансові зобов'язання перед кредиторами та інвесторами, спричиненої розбалансуванням фінансових потоків унаслідок деструктивного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

Як резерв запобігання неплатоспроможності підприємства уточнено за структурним, функціональним та організаційним підходами зміст поняття фінансового потенціалу як сукупності фінансових ресурсів, можливості їх мобілізації, ефективного розподілу й використання для подолання та запобігання неплатоспроможності підприємства (рис. 2).

Рис. 2. Сутнісні характеристики потенціалу запобігання неплатоспроможності підприємств за структурним, функціональним та організаційним підходом

Визначено, що фінансовий потенціал підприємства, на відміну від санаційного та антикризового, є більш широким поняттям за змістом, оскільки дозволяє запобігати неплатоспроможності, пов'язаної з тимчасовим розбалансуванням грошових потоків – поточної неплатоспроможності підприємства.

Систематизовано методичний інструментарій – моделі та методи діагностики неплатоспроможності підприємств за ключовими класифікаційними ознаками: спрямованістю, комплексністю та інструментарієм діагностики. На основі аналізу зарубіжних і вітчизняних моделей та методів діагностики визначено їх переваги й недоліки, виявлено, що найбільш прийнятними для діагностики неплатоспроможності вітчизняних підприємств в умовах невизначеності зовнішнього середовища та нестабільності внутрішнього є моделі, побудовані на основі штучного інтелекту.

У другому розділі – «Визначення особливостей проявів неплатоспроможності підприємств (на прикладі металургійних підприємств)» – здійснено ретроспективний аналіз проявів неплатоспроможності підприємств, систематизовано зовнішні фактори неплатоспроможності металургійних підприємств та розраховано інтегральний показник їх впливу на фінансовий стан підприємств; конкретизовано склад показників-індикаторів неплатоспроможності металургійних підприємств та показників фінансового потенціалу як резерву запобігання неплатоспроможності; оцінено фінансовий потенціал металургійних підприємств за період 2001-2015 рр.

У результаті аналізу проявів неплатоспроможності вітчизняних підприємств виявлено, що основним деструктивним чинником у функціонуванні економіки є

металургійні підприємства: збитки всіх підприємств металургійної галузі у 2009 р. становили 70,4% сукупних збитків підприємств промисловості; у 2010-2012 рр. порівняно з прибутковістю підприємств промисловості, діяльність підприємств металургійної галузі України була збитковою; у 2013 році сума збитків металургійних підприємств у 2,8 рази перевищувала збитки промислових підприємств; у 2014 р. частка збитків металургійних підприємств становила 21,14% чистих збитків підприємств промисловості, у 2015 – 23,56%, що підтверджує існування об'єктивної необхідності дослідження фінансового стану металургійних підприємств.

Систематизацію зовнішніх факторів неплатоспроможності металургійних підприємств здійснено з використанням методу орієнтованих графів (рис. 3) та багатовимірною факторного аналізу (рис. 4).

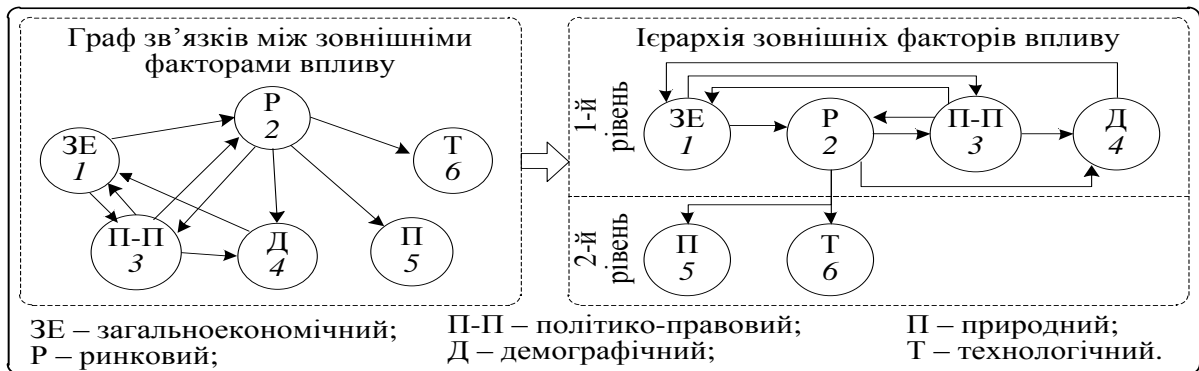

Рис. 3. Ієрархія зовнішніх факторів неплатоспроможності підприємств

Показники зовнішнього середовища підприємства	Зовнішні фактори впливу	Дисперсія фактора	Сумарна дисперсія факторів
1. Індекс ВВП, %. 2. Індекс промислової продукції, %. 3. Індекс металургійного виробництва, %. 4. Приріст капітальних інвестицій, %. 5. Приріст експорту металу, %. 6. Приріст імпорту металу, %	Фактор стану товарних ринків	34,15%	85,95%
1. Індекс реальних доходів населення, %. 2. Коефіцієнт міграційного приросту населення з зовнішньої міграції. 4. Рівень демократії. 5. Рівень політичної стабільності. 6. Показник верховенства закону. 7. Рівень боротьби з корупцією	Політико-демографічний фактор	24,30%	
1. Сальдо зведеного бюджету до ВВП, %. 2. Внутрішній борг до ВВП, %. 3. Зовнішній борг до ВВП, %. 4. Рівень приросту індексу ПФТС	Фіскальний фактор	11,36%	
1. Індекс цін виробників промислової продукції, %. 2. Індекс споживчих цін, %	Інфляційний фактор	7,94%	
1. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій до ВВП, %. 2. Сальдо портфельних інвестицій до ВВП, %	Фактор фінансових рахунків платіжного балансу	4,39%	
1. Облікова ставка НБУ, %. 2. Індекс девальвації національної валюти	Монетарний фактор	3,81%	

Рис. 4. Зовнішні фактори впливу на фінансовий стан та зміну параметрів неплатоспроможності металургійних підприємств

Результуючими зовнішніми факторами, що відображають вплив усіх розглянутих і створюють загрозу неплатоспроможності підприємств, є фактори 1-го рівня, на основі кварталних значень яких за 2001-2015 рр. визначено перелік та пріоритетність впливу зовнішніх факторів на зміну параметрів неплатоспроможності металургійних підприємств (рис. 4). Значення сумарної дисперсії виділених факторів (85,95%) свідчить про високу якість проведеного аналізу.

З метою оцінки сукупного впливу виділених факторів зовнішнього середовища

на зміну параметрів неплатоспроможності підприємств визначено інтегральний показник (I) за формулою:

$$I = \sum_{i=1}^n X_i \times w_i, \quad (1)$$

де X_i – значення i -го фактора, отриманого в результаті факторного аналізу;

w_i – ваговий коефіцієнт i -го фактора, який відповідає значенню відсотка дисперсії i -го фактора;

n – кількість факторів ($n=6$).

Відповідно до розрахованих значень інтегрального показника за 2001-2015 рр. позитивний вплив факторів зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємств простежується з I кварталу 2003 р. по IV квартал 2008 р. та з I кварталу 2010 р. по I квартал 2012 р. Інтегральний показник набуває від'ємних значень протягом 2001-2002 рр., у 2009 р. та з II кварталу 2012 року до IV кварталу 2015 року, що свідчить про сукупний дестабілізуючий вплив факторів зовнішнього середовища на фінансовий стан металургійних підприємств та розвиток загрози їх неплатоспроможності.

Для удосконалення методичного забезпечення діагностики неплатоспроможності підприємств використано статистичну інформацію щодо річної фінансової звітності 50 металургійних підприємств за період 2001-2015 рр., величина активів яких становить 67-70% суми активів підприємств, зайнятих металургійним виробництвом, а обсяг чистих фінансових результатів – 69-74%. Із вибіркової сукупності підприємств одне характеризується платоспроможністю протягом досліджуваного періоду, 11 – коливанням рівня неплатоспроможності від поточної до критичної і навпаки, 23 – критичною неплатоспроможністю. Стосовно 15 підприємств порушено провадження у справі про банкрутство, 11 з яких ліквідовано в результаті їх неплатоспроможності.

У результаті узагальнення внутрішніх факторів неплатоспроможності металургійних підприємств (загальноуправлінського, фінансового, виробничого, маркетингового, інноваційного та інвестиційного) визначено їх взаємозв'язок та вплив на фінансовий стан підприємств, індикаторами якого є показники ліквідності, фінансової стійкості та прибутковості.

З використанням методу дискримінантного аналізу детерміновано фінансові показники-індикатори неплатоспроможності металургійних підприємств, які об'єднано у: фактор ефективності формування та використання активів підприємства; фактор покриття поточних зобов'язань; фактор достатності власного капіталу та фактор прибутковості продажів. Методом «центру ваг» встановлено репрезентативність таких показників неплатоспроможності: коефіцієнтів оборотності активів, поточної ліквідності, рентабельності продажів, чистої рентабельності реалізованої продукції, показника відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу. Про значний внесок у дискримінацію обраних показників свідчать: фактичні значення F -критерію, які коливаються в діапазоні [3,12; 32,48], що вище критичного 2,38; p -рівень, значення якого наближається до 0; рівень толерантності показників, вищий за граничне значення 0,01, що свідчить про доцільність використання виділених фінансових показників-індикаторів для здійснення поточної та перспективної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств.

Методами теоретичного узагальнення та «центру ваг» для встановлення репрезентативності визначено систему показників оцінки фінансового потенціалу

металургійних підприємств, до якої включено коефіцієнти поточної ($K_{ПЛ}$) та швидкої ліквідності ($K_{ШЛ}$), оборотності активів ($K_{ОА}$) та основних засобів ($K_{ООЗ}$), Бівера (K_B), рентабельності продажів ($K_{РП}$) та чистої рентабельності реалізованої продукції ($K_{ЧРП}$), показник відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу ($I_{ЧА/ЗК}$), інтегральний показник зовнішнього середовища.

На основі визначених показників оцінено фінансовий потенціал підприємств металургійної галузі України за період 2001-2015 рр. та виявлено негативну динаміку його зміни, що полягає в: зниженні значень коефіцієнтів поточної та швидкої ліквідності, коефіцієнтів оборотності активів та оборотності основних засобів, які не досягають 1,0, коефіцієнта Бівера з 7,64 у 2001 р. до -0,11 в 2015 р.; від'ємних значеннях коефіцієнтів рентабельності продажів та чистої рентабельності реалізованої продукції, починаючи з 2009 р.; зниженні показника відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу (від максимального 5,56 у 2002 р. до 1,74 у 2015 р.) та від'ємних значеннях інтегрального показника зовнішнього середовища з 2013 р.

У третьому розділі – «Удосконалення методичного забезпечення діагностики неплатоспроможності підприємств» – удосконалено інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності підприємств; визначено параметри рівнів показників оцінки фінансового потенціалу підприємств як резерву запобігання їх неплатоспроможності; удосконалено методичний підхід до перспективної діагностики неплатоспроможності та методичний підхід до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати підприємств, необхідні для підтримання достатнього рівня їх платоспроможності в перспективі.

На основі уточненої системи показників-індикаторів неплатоспроможності металургійних підприємств з використанням апарату нечіткої логіки розроблено інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності підприємств (рис. 5). Зони 100% оціночної впевненості у віднесенні показників до високого та низького рівнів визначено виходячи із значень фінансових показників підприємств галузі за період 2001-2015 рр. із виключенням екстремальних значень.

ПОТОЧНА ДІАГНОСТИКА НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ			
Визначення рівнів показників неплатоспроможності підприємства		Ідентифікація рівнів неплатоспроможності підприємства	
Показник неплатоспроможності підприємств	Граничні інтервали рівнів показників неплатоспроможності підприємств	Рівень неплатоспроможності підприємств	Критерії визначення рівнів неплатоспроможності підприємств
КоА	Низький: [0; 0; 0,36; 0,50] Середній: [0,36; 0,50; 1; 1,15] Високий: [1; 1,15; +∞; +∞]	Платоспроможність	Якщо значення КоА високе, значення Крп високе, значення Кчрп високе, значення Ічз/зк високе, значення Кпл високе, то підприємство є платоспроможним
Крп	Низький: [-∞; -∞; -0,56; -0,38] Середній: [-0,56; -0,38; 0,08; 0,24] Високий: [0,08; 0,24; +∞; +∞]	Поточна неплатоспроможність	Якщо значення Крп високе, значення КоА, Кчрп, Ічз/зк, Кпл – середнє або високе, але не всі показники мають високий рівень, то підприємство має поточну неплатоспроможність
Кчрп	Низький: [-∞; -∞; -0,89; -0,68] Середній: [-0,89; -0,68; -0,15; 0,02] Високий: [-0,15; 0,02; +∞; +∞]	Критична неплатоспроможність	Якщо значення хоча б одного з показників КоА, Крп, Кчрп, Ічз/зк, Кпл – середнє, а всіх інших – не низьке, то підприємство має критичну неплатоспроможність
Ічз/зк	Низький: [-∞; -∞; 0; 1] Середній: [0; 1; 8,75; 9,73] Високий: [8,75; 9,73; +∞; +∞]	Надкритична неплатоспроможність	Якщо значення КоА низьке, значення Крп низьке, значення Кчрп низьке, значення Ічз/зк середнє, значення Кпл низьке, то підприємство має надкритичну неплатоспроможність
Кпл	Низький: [0; 0; 0,66; 1] Середній: [0,66; 1; 1,64; 2] Високий: [1,64; 2; +∞; +∞]	Ліквідаційна неплатоспроможність	Якщо значення КоА низьке, значення Крп низьке, значення Кчрп низьке, значення Ічз/зк низьке, значення Кпл низьке, то підприємство має ліквідаційну неплатоспроможність

Рис. 5. Інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств

Середній рівень показників визначено за проміжними значеннями між низьким та високим рівнями показників. Правила визначення рівнів неплатоспроможності підприємств сформовано методом експерименту шляхом їх підбору таким чином, щоб рівень неплатоспроможності підприємства, визначений за цими правилами, був максимально наближений до фактичного рівня неплатоспроможності підприємства. Процент достовірної класифікації підприємств за рівнем неплатоспроможності склав 97,46%, що підтверджує адекватність розробленого інструментарію. Удосконалений інструментарій передбачає якісну й кількісну оцінку неплатоспроможності підприємств на основі визначення граничних інтервалів рівнів фінансових показників та правил ідентифікації металургійних підприємств за рівнем неплатоспроможності.

Для визначення рівнів фінансового потенціалу металургійних підприємств у дослідженні здійснено кластеризацію підприємств методом повного зв'язку за показниками ІЧА/ЗК, КОА, КООЗ, КПЛ, КШЛ, КРП, КЧРП, КБ з використанням карт Кохонена. Унаслідок цього виділено підприємства з критичним (30% від загальної кількості підприємств, що підлягали кластеризації), низьким (46%), середнім (22%) та високим рівнем фінансового потенціалу (2%). Так, підприємства з високим рівнем фінансового потенціалу характеризуються платоспроможністю та наявністю внутрішніх джерел самофінансування. Середній рівень фінансового потенціалу мають підприємства з порушеною платоспроможністю; низький – підприємства, що характеризуються порушенням усіх параметрів фінансового стану підприємства; критичний – підприємства з надкритичною та ліквідаційною неплатоспроможністю, для яких недостатньо власних фінансових ресурсів для погашення фінансових зобов'язань. Найнижчий процент розпізнаних об'єктів – 93,78%, тому із ймовірністю понад 90% можна стверджувати про адекватність отриманих результатів і можливість їх використання для визначення рівнів показників фінансового потенціалу підприємств.

З метою підвищення практичної значущості отриманих результатів, визначено кількісні критерії кластеризації металургійних підприємств за рівнем показників фінансового потенціалу. Рівні показників розраховано за фактичними значеннями показників підприємств, віднесених у результаті кластеризації до кожного з класів підприємств за рівнями фінансового потенціалу з визначенням довірчого інтервалу, який відповідає граничним значенням рівнів показників фінансового потенціалу підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні показників фінансового потенціалу металургійних підприємств

Рівень фінансового потенціалу підприємства	Значення показника							
	ІЧА/ЗК	КОА	КООЗ	КПЛ	КШЛ	КРП	КЧРП	КБ
Високий	>9,81	>1,68	>3,03	>2,49	>1,42	>0,27	>0,02	>2,39
Середній	(3,90; 9,81]	(1,09; 1,68]	(2,43; 3,03]	(1,13; 2,49]	(0,87; 1,42]	(0,12; 0,27]	(-0,12; 0,02]	(1,36; 2,39]
Низький	[0,45; 3,90]	[0,59; 1,09]	[1,15; 2,43]	[0,73; 1,13]	[0,44; 0,85]	[-0,18; 0,12]	[-0,38; -0,12]	[0,32; 1,36]
Критичний	<0,45	<0,59	<1,15	<0,73	<0,44	<-0,18	<-0,38	<0,32

Установлені рівні показників дають змогу визначити рівень фінансового потенціалу й загрозу неплатоспроможності металургійних підприємств на основі розрахунку фінансових показників та порівняння фактичних значень із граничними.

Крім внутрішньої складової фінансового потенціалу підприємств, що

характеризує наявність фінансових ресурсів і можливість їх внутрішньої мобілізації, резервом відновлення платоспроможності підприємств є можливість мобілізації фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел, яка визначається станом зовнішнього середовища – наявністю тимчасово вільних грошових коштів. З огляду на зазначене розроблено методичний підхід до перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств (рис. 6).

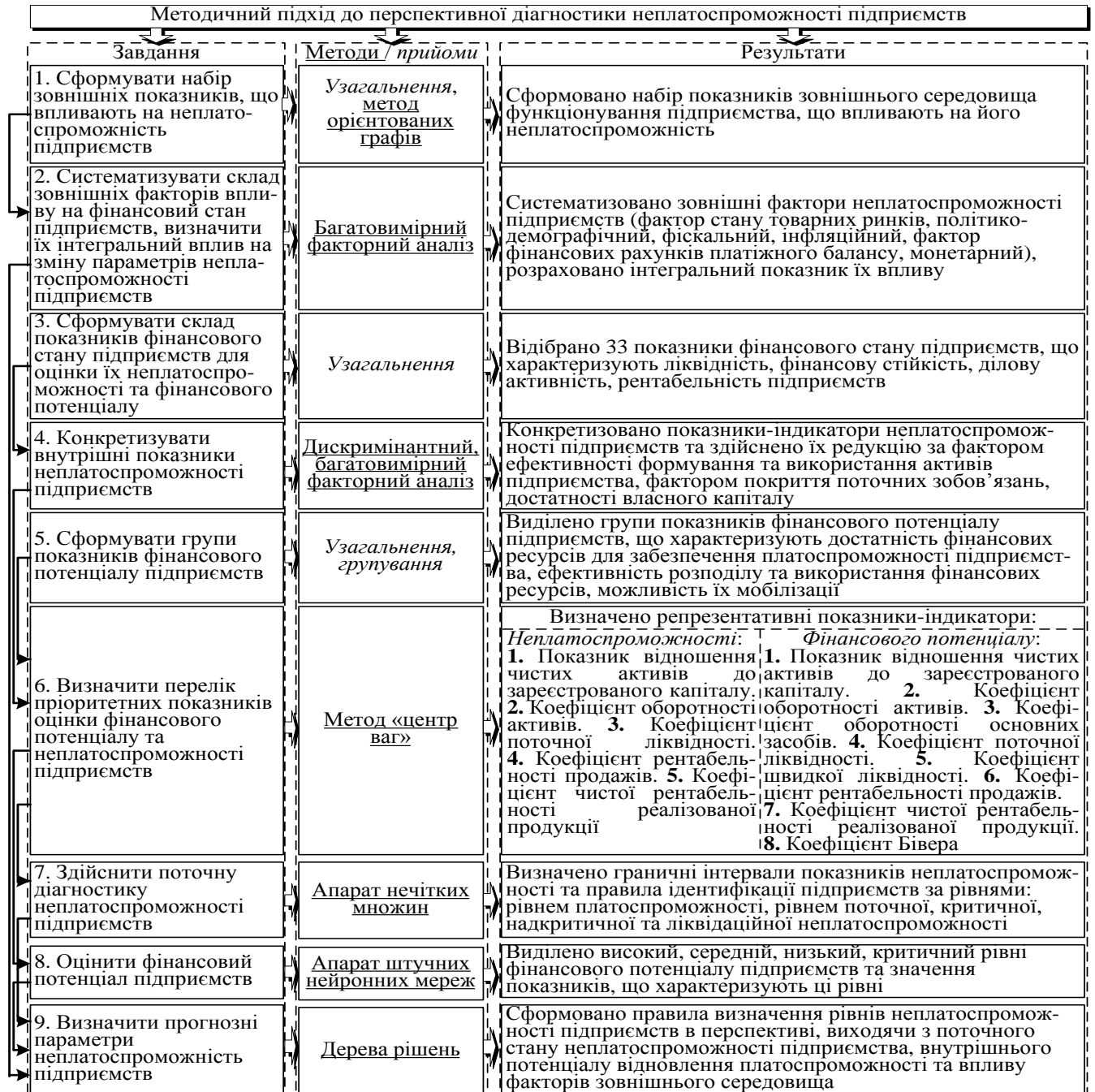

Рис. 6. Методичний підхід до перспективної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств

Запропонований методичний підхід враховує рівень поточної неплатоспроможності підприємства, рівень фінансового потенціалу та інтегральний показник стану зовнішнього середовища, які в сукупності характеризують рівень неплатоспроможності підприємства та можливість її подолання.

Відповідно до представленої методичного підходу ідентифікацію рівнів перспективної неплатоспроможності підприємств здійснено з використанням побудованих дерев рішень з перспективою в один рік (рис. 7) та визначено, що необхідною та достатньою умовою платоспроможності металургійних підприємств є високий рівень фінансового потенціалу, який відповідає значенням показників: $I_{\text{ЧА/ЗК}} > 9,81$, $K_{\text{ОА}} > 1,68$, $K_{\text{ООЗ}} > 3,03$, $K_{\text{ПЛ}} > 2,49$, $K_{\text{ШЛ}} > 1,42$, $K_{\text{РП}} > 0,27$, $K_{\text{ЧРП}} > 0,02$, $K_{\text{Б}} > 2,39$ і забезпечує платоспроможність підприємств у поточному періоді та дозволяє повністю нівелювати дестабілізуючий вплив зовнішнього середовища.

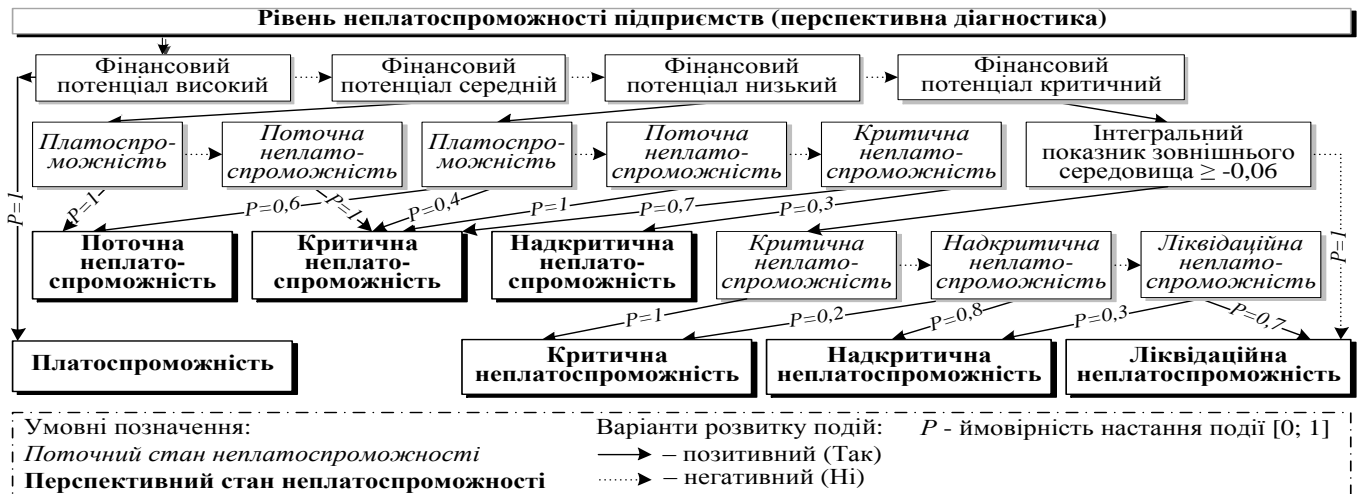

Рис. 7. Дерево рішень перспективної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств

У результаті пошуку асоціативних зв'язків виду «якщо – то» визначено, що в разі середнього фінансового потенціалу та платоспроможності в поточному періоді з ймовірністю 100% можна стверджувати про поточну неплатоспроможність підприємств у перспективі; при поточній неплатоспроможності – про критичну неплатоспроможність в перспективі. При низькому фінансовому потенціалі за різних рівнів неплатоспроможності в поточному періоді можливим є перехід підприємств до рівня критичної на надкритичної неплатоспроможності. До ліквідаційної неплатоспроможності підприємств призводить критичний рівень фінансового потенціалу підприємств у сукупності із ліквідаційною неплатоспроможністю в поточному періоді та значенням інтегрального показника зовнішнього середовища, нижчим -0,06. При значенні інтегрального показника не нижче за -0,06 та поточному стані надкритичної неплатоспроможності існує можливість відновлення платоспроможності підприємства шляхом реорганізації чи реалізації санаційних заходів. Можливість практичного використання розроблених правил для перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств доведено адекватністю результатів моделювання, що підтверджується процентом правильної класифікації навчальної та тестової вибірки (94,67% та 88,31% відповідно).

За результатами побудови моделі дерева рішень перспективної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств, доміантними факторами, що визначають рівень неплатоспроможності підприємств у перспективі, є фінансовий потенціал та поточний стан неплатоспроможності, внесок яких у формування результату становить 68,03% та 26,98% відповідно. Тому при вдосконаленні

методичного підходу до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати, необхідних для забезпечення достатнього рівня платоспроможності підприємств у перспективі, цільовими параметрами визначено показники фінансового потенціалу та рівня неплатоспроможності в поточному періоді (рис. 9).

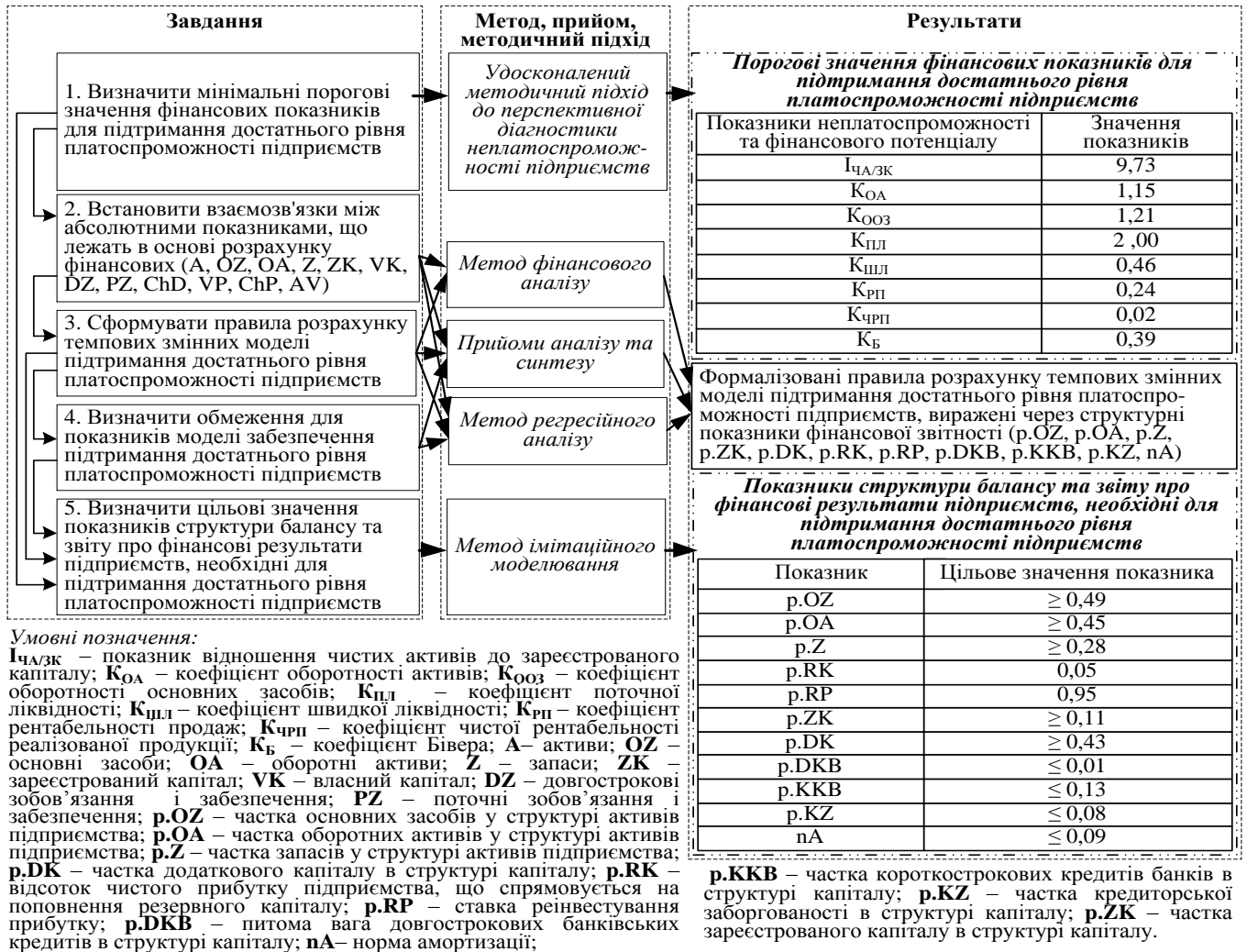

Рис. 9. Методичний підхід до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати, необхідних для забезпечення достатнього рівня платоспроможності металургійних підприємств

Підґрунтям удосконалення методичного підходу до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати, необхідних для забезпечення достатнього рівня платоспроможності металургійних підприємств, є метод імітаційного моделювання з використанням концепції системної динаміки. Методами та прийомами для встановлення взаємозв'язків між структурними показниками балансу та звіту про фінансові результати підприємств використано методи фінансового, регресійного аналізу та прийоми аналізу і синтезу. Про адекватність побудованої моделі з використанням зазначених методів свідчить статистична значимість результатів моделювання зв'язків досліджуваних параметрів (критерії Фішера, Стюдента, рівня p -помилки) та результати її перевірки шляхом проведення експериментів з даними фінансової звітності металургійних підприємств із

різними рівнями неплатоспроможності: ПАТ «Авдіївський завод металевих конструкцій», ПАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь», ПАТ «Артемівський завод по обробці кольорових металів», ПАТ «Євраз - Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського», АТ «Київський завод металовиробів ім. Письменного».

У результаті проведення експериментів з побудованою імітаційною моделлю визначено, що для металургійних підприємств з погляду підтримання достатнього рівня платоспроможності частка оборотних активів у структурі активів підприємства повинна перевищувати 45%. Домінуюча частка основних засобів у структурі необоротних активів підприємств та запасів в структурі оборотних активів забезпечить підприємство достатнім рівнем виробничих ресурсів та фондів, що призведе до збільшення прибутковості діяльності та зміцнення його фінансового стану.

У структурі джерел фінансування частка власного капіталу повинна бути не нижчою 50%. У структурі власного капіталу, як визначено в результаті імітаційного моделювання, необхідним для підтримання платоспроможності підприємств є домінування додаткового капіталу – 43% від вартості капіталу. З метою забезпечення розширеного відтворення та підвищення ефективності господарської діяльності підприємств, частка прибутку, що спрямовується на поповнення резервного капіталу, повинна становити 5%, ставка реінвестування – 95%, норма амортизації не повинна перевищувати 9%.

Удосконалене в дисертаційній роботі методичне забезпечення діагностики неплатоспроможності підприємств слугує превентивним інструментом попередження порушення їх фінансового стану, що дає змогу виявити ознаки неплатоспроможності підприємств на ранніх стадіях та своєчасно вжити заходів щодо відновлення платоспроможності.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розв'язано важливе науково-практичне завдання з подальшого розвитку й удосконалення теоретичних положень, методичного забезпечення та розробки науково-практичних рекомендацій щодо діагностики неплатоспроможності підприємств. Основні висновки і результати, одержані в процесі дослідження, полягають у такому.

1. Уточнено сутність понять «неплатоспроможність» та «фінансовий потенціал» підприємства. Уточнення змісту поняття «неплатоспроможність» підприємства здійснено з погляду його сутності, причин виникнення та наслідків. Визначено, що неплатоспроможність підприємства порівняно із суміжними категоріями: банкрутство, дефолт, криза є узагальнюючою фінансовою категорією, яка характеризує фінансовий стан підприємства, що проявляється в нездатності виконати зобов'язання перед кредиторами та інвесторами, передумовою чого є розбалансування фінансових потоків, що є причиною негативного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

За структурним, функціональним та організаційним підходами уточнено зміст поняття «фінансовий потенціал» як сукупності фінансових ресурсів, можливості їх мобілізації, ефективного розподілу й використання для подолання та запобігання неплатоспроможності підприємства. Уточнення понятійно-термінологічного апарату дало змогу визначити фінансовий потенціал як резерв запобігання та подолання неплатоспроможності підприємства, рівень якого необхідно враховувати для

перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств.

2. Проаналізовано методичний інструментарій діагностики неплатоспроможності підприємств – моделі та методи за ключовими класифікаційними критеріями: спрямованістю, комплексністю та інструментарієм діагностики. Визначено переваги та недоліки моделей та методів, виявлено, що найбільш прийнятними для діагностики неплатоспроможності вітчизняних підприємств є моделі, побудовані на основі штучного інтелекту, що враховано при удосконаленні методичного забезпечення діагностики неплатоспроможності підприємств.

3. Систематизовано та виявлено пріоритетність факторів зовнішнього середовища за впливом на зміну параметрів неплатоспроможності підприємств та визначено інтегральну величину їх впливу. У результаті теоретичного узагальнення та емпіричного аналізу впливу зовнішнього середовища на фінансовий стан металургійних підприємств виявлено ключові фактори неплатоспроможності підприємств (фактор стану товарних ринків, політико-демографічний, фіскальний, інфляційний, фактор фінансових розрахунків платіжного балансу та монетарний фактор). Визначено сукупний вплив факторів на фінансовий стан підприємств на основі побудови інтегрального показника стану зовнішнього середовища, який використано для перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств.

4. Конкретизовано склад показників-індикаторів неплатоспроможності та фінансового потенціалу підприємств. Встановлено репрезентативність показників неплатоспроможності: коефіцієнтів оборотності активів, поточної ліквідності, рентабельності продажів і чистої рентабельності реалізованої продукції, показника відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу.

Визначено систему показників оцінювання фінансового потенціалу металургійних підприємств: коефіцієнтів оборотності активів, оборотності основних засобів, поточної і швидкої ліквідності, рентабельності продажів, чистої рентабельності реалізованої продукції, Бівера, показника відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу. Доведено, що визначену систему показників доцільно використовувати для поточної діагностики неплатоспроможності та визначення рівнів фінансового потенціалу підприємств.

5. Удосконалено інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності підприємств. Визначено рівні показників-індикаторів неплатоспроможності підприємств та на їх основі побудовано шкалу визначення якісних рівнів неплатоспроможності: поточної, критичної, надкритичної, ліквідаційної неплатоспроможності та стану платоспроможності. Удосконалений інструментарій дає змогу здійснення оперативної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств.

6. Визначено рівні та граничні значення показників, що відповідають рівням фінансового потенціалу як резерву запобігання неплатоспроможності підприємств, здійснено класифікацію металургійних підприємств за рівнем фінансового потенціалу. В результаті виділено високий, середній, низький та критичний рівні фінансового потенціалу підприємств, що враховано в методичному підході до перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств.

7. Розроблено методичний підхід до перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств, який передбачає здійснення її комплексного дослідження

на основі поточної оцінки рівня неплатоспроможності з урахуванням фінансового потенціалу як резерву подолання неплатоспроможності підприємств та інтегрального показника впливу зовнішнього середовища, що є превентивним інструментом діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств.

8. Удосконалено методичний підхід до визначення порогових значень фінансових показників-індикаторів неплатоспроможності та фінансового потенціалу підприємств, що забезпечують підтримання достатнього рівня платоспроможності металургійних підприємств. На основі значень цих показників визначено порогові значення показників структури балансу та звіту про фінансові результати підприємств, необхідні для підтримання достатнього рівня платоспроможності металургійних підприємств в перспективі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ у колективній монографії

1. Нескородева І. І. Проблема неплатоспроможності підприємств в Україні: теоретичні та практичні аспекти / І. І. Нескородева, С. А. Пустовгар // Соціально-економічні координати розвитку підприємницької діяльності : монографія у 2-х ч. ; під ред. Ю. О. Нестерчук. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. – Ч. 1. – С. 180-192. *Особистий внесок здобувача: досліджено та вдосконалено теоретичні аспекти неплатоспроможності підприємств.*

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Нескородева І. І. Порівняльний аналіз ефективності використання методів діагностики банкрутства українських підприємств / І. І. Нескородева, С. А. Пустовгар // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук.-практ. стат. – Х. : УкрДАЗТ, 2011. – № 36. – С. 181-186. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід діагностики банкрутства підприємств.*

3. Нескородева І. І. Діагностика банкрутства підприємства з використанням технології факторного аналізу / І. І. Нескородева, С. А. Пустовгар // Фінанси України. – 2014. – № 7 (224). – С. 114-125. *Особистий внесок здобувача: визначено групи чинників, що зумовлюють банкрутство підприємств.*

4. Пустовгар С. А. Прогнозування фінансової неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / С. А. Пустовгар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 9. – Ч. 6. – С. 202-207. – (Серія : Економічні науки).

5. Пустовгар С. А. Концептуальний підхід до оцінювання перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / С. А. Пустовгар // Ринок цінних паперів України. – 2016. – № 9-10. – С. 75-81.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав та України, які включені до міжнародних наукометричних баз

6. Neskorocheva I. I. Studying the essence of «enterprise insolvency» economic category / I. I. Neskorocheva, S. A. Pustovgar // Економіка розвитку. – 2013. – № 3 (67). – С. 68-72 (*UlrichsWeb, Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача: здійснено морфологічний аналіз понять «банкрутство», «криза», «дефолт», «неплатоспроможність», на основі чого уточнено сутність поняття неплатоспроможності підприємства.*

7. Пустовгар С. А. Атрибутивна оцінка методичних підходів до діагностики неплатоспроможності підприємств / С. А. Пустовгар // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук.-практ. стат. – Х. : УкрДАЗТ, 2014. – № 47. – С. 99-103 (РИНЦ).

8. Пустовгар С. А. Визначення компліментарних і деструктивних факторів зовнішнього середовища та оцінка їх впливу на ризик фінансової неплатоспроможності металургійних підприємств в Україні / С. А. Пустовгар // Бізнес Інформ. – 2014. – № 11. – С. 114-119 (*UlrichsWeb, Index Copernicus*).

9. Neskorođeva I. I. The essence of enterprise financial potential within the framework of financial insolvency prevention / I. I. Neskorođeva, S. A. Pustovgar // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3 (165). – С. 161-168 (*Scopus*). *Особистий внесок здобувача: уточнено сутність фінансового потенціалу як резерву запобігання неплатоспроможності підприємств.*

10. Пустовгар С. А. Визначення рівнів неплатоспроможності підприємств металургійної галузі України / С. А. Пустовгар // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 6/1. – С. 15-21 (*Index Copernicus*).

11. Neskorođeva I. I. An Approach to Predicting the Insolvency of Ukrainian Steel Enterprises Based on Financial Potential / I. I. Neskorođeva, S. A. Pustovgar // Journal of Eastern European and Central Asian Research. – 2015. – Vol. 2. – No. 2. – P. 33-43 (*CША*) *Особистий внесок здобувача: удосконалено методичний підхід до перспективної діагностики неплатоспроможності металургійних підприємств.*

12. Пустовгар С. А. Оцінка фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі України / С. А. Пустовгар // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Х. : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2015. – Вип. 2 (19). – С. 87-96 (*EBSCO, Universal Impact Factor, Index Copernicus, РИНЦ*).

13. Долінський Л. Б. Визначення рівнів фінансових показників для запобігання неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / Л. Б. Долінський, С. А. Пустовгар // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 2. – С. 40-47 (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача: розроблено модель визначення рівнів фінансових показників для запобігання неплатоспроможності підприємств.*

Матеріали наукових конференцій

14. Пустовгар С. А. Дослідження сутності економічної категорії «неплатоспроможність підприємства» / С. А. Пустовгар // Інституційні засади функціонування економіки в умовах трансформації : збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпропетровськ, 14-15 травня 2013 р.). – Дніпропетровськ : «Герда», 2013. – С. 154-156.

15. Пустовгар С. А. Виявлення факторів неплатоспроможності підприємств для забезпечення розвитку реального сектору економіки / С. А. Пустовгар // Фінансовий механізм та обліково-аналітичне забезпечення стійкого економічного розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Севастополь, 4-7 вересня 2013 р.). – Севастополь : СевНТУ, 2013. – С. 282-284.

16. Пустовгар С. А. Фінансовий потенціал як фактор уникнення неплатоспроможності підприємства / С. А. Пустовгар // Актуальні питання гуманітарних та суспільних наук: історія, соціологія, політологія, філософія,

юриспруденція : збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної заочної конференції (м. Київ, 12 вересня 2013 р.). – К. : Центр Науково-Практичних Студій, 2013. – С. 60-64.

17. Пустовгар С. А. Аналіз методик діагностики неплатоспроможності підприємств / С. А. Пустовгар // Сучасні проблеми та механізми фінансового управління : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12-13 грудня 2013 р.). – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. – С. 596-599.

18. Пустовгар С. А. Сучасні тенденції неплатоспроможності підприємств України / С. А. Пустовгар // Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки : IV Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів (м. Дніпропетровськ, 2 квітня 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – С. 37-38.

19. Пустовгар С. А. Визначення класів фінансової неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / С. А. Пустовгар // Розвиток національної економіки: теорія і практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 3-4 квітня 2015 р.). – Івано-Франківськ, Тернопіль : Крок, 2015. – Ч. 3. – С. 142-143.

20. Пустовгар С. А. Фактори зовнішнього впливу на ризик фінансової неплатоспроможності металургійних підприємств в Україні / С. А. Пустовгар // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 145-147.

21. Пустовгар С. А. Фінансовий потенціал підприємств металургійної галузі в контексті забезпечення їх платоспроможності / С. А. Пустовгар // Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України : збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23-25 квітня 2015 р.). – Ужгород : ПрАТ «Видавництво «Закарпаття», 2015. – С. 570-574.

АНОТАЦІЯ

Пустовгар С. А. Теоретико-методичне забезпечення діагностики неплатоспроможності підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, 2017.

Дисертація присвячена розвитку теоретичних положень, удосконаленню методичного забезпечення та розробці практичних рекомендацій з діагностики неплатоспроможності підприємств.

У роботі уточнено економічний зміст понять неплатоспроможності та фінансового потенціалу підприємства в понятійно-термінологічному апараті діагностики неплатоспроможності підприємств. Доведено доцільність визначення фінансового потенціалу як резерву запобігання та подолання неплатоспроможності підприємств. Проаналізовано методичний інструментарій діагностики неплатоспроможності підприємств. Систематизовано зовнішні фактори неплатоспроможності металургійних підприємств та розраховано інтегральний показник їх впливу на фінансовий стан підприємств. Конкретизовано показники-індикатори неплатоспроможності підприємств та показники фінансового потенціалу. Удосконалено інструментарій поточної діагностики неплатоспроможності

підприємств. Визначено параметри значень показників, що відповідають рівням фінансового потенціалу підприємств. Розроблено методичний підхід до перспективної діагностики, який, ґрунтуючись на поточній діагностиці неплатоспроможності, передбачає врахування потенціалу відновлення платоспроможності та впливу зовнішніх факторів. Удосконалено методичний підхід до визначення порогових значень структурних показників балансу та звіту про фінансові результати, необхідні для підтримання достатнього рівня платоспроможності підприємств в перспективі.

Ключові слова: неплатоспроможність підприємства, фінансовий потенціал, фінансовий стан, поточна діагностика неплатоспроможності підприємства, перспективна діагностика, платоспроможність.

АННОТАЦИЯ

Пустовгар С. А. Теоретико-методическое обеспечение диагностики неплатежеспособности предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеця, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена развитию теоретических положений, усовершенствованию методического обеспечения и разработке практических рекомендаций по диагностике неплатежеспособности предприятий.

В работе уточнено экономическое содержание понятий неплатежеспособности и фінансового потенціала підприємства в понятійно-термінологічному апараті діагностики неплатежеспособности підприємств. Уточнено понятіє «неплатежеспособность» підприємства через его сутність, причини, наслідки і такі форми проявлення неплатежеспособности как банкротство и дефолт. Доказана целесообразность определения фінансового потенціала как резерва предотвращения неплатежеспособности підприємств. С использованием структурного, функционального и организационного подходов уточнено содержание понятия фінансового потенціала как совокупности фінансовых ресурсов, возможности их мобилизации, эффективного распределения и использования для преодоления и предотвращения неплатежеспособности підприємства. Проанализирован методический инструментарий диагностики неплатежеспособности підприємств.

Осуществлен ретроспективный анализ проявлений неплатежеспособности підприємств, определены внешние факторы неплатежеспособности металлургических предприятий: фактор состояния товарных рынков, политико-демографический, фискальный, инфляционный, фактор фінансовых расчетов платежного баланса и монетарный фактор. Путем аддитивной свертки рассчитан интегральный показатель влияния внешних факторов на фінансовое состояние підприємств. Конкретизированы показатели-индикаторы неплатежеспособности металлургических предприятий и показатели фінансового потенціала как резерва предотвращения неплатежеспособности. Оценен фінансовый потенциал металлургических предприятий за период 2001-2015 гг. и выявлено негативную динамику его изменения в результате снижения всех фінансовых показателей

Усовершенствовано методическое обеспечение диагностики неплатежеспособности предприятий за счет усовершенствования инструментария текущей и перспективной диагностики, а также определения пороговых значений

структурных показателей финансовой отчетности предприятий для обеспечения платежеспособности предприятий. Определены уровни показателей неплатежеспособности и построено качественную шкалу определения уровней неплатежеспособности предприятий в текущем периоде. Определены параметры значений показателей, соответствующие уровням финансового потенциала предприятий. Разработан методический подход к перспективной диагностике, который основываясь на текущей диагностике неплатежеспособности, предполагает учет внутреннего потенциала восстановления платежеспособности и влияния внешних факторов неплатежеспособности. Усовершенствован методический подход к определению целевых значений финансовых показателей-индикаторов неплатежеспособности и финансового потенциала предприятий, обеспечивающих поддержание достаточного уровня платежеспособности металлургических предприятий. На основе значений этих показателей с использованием имитационного моделирования определены пороговые значения показателей структуры баланса и отчета о финансовых результатах предприятий, необходимые для поддержания достаточного уровня платежеспособности металлургических предприятий в перспективе.

Ключевые слова: неплатежеспособность предприятия, финансовый потенциал, финансовое состояние, текущая диагностика неплатежеспособности предприятия, перспективная диагностика, платежеспособность.

ANNOTATION

Pustovgar S. A. Theoretical and methodological support of diagnostics of enterprises' insolvency. – On the right of manuscript.

Economic candidate's thesis in speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2017.

The thesis is devoted to development of theoretical provisions, methodological approaches and giving practice recommendations for diagnostics of financial insolvency of enterprises.

Definitions of financial insolvency and financial potential of enterprise were defined in the thesis. Feasibility of determining of financial potential as a reserve of preventing and overcoming of insolvency was proved. Methodological tools of diagnosis of insolvency of enterprises were analyzed. External factors of financial insolvency of steel industry enterprises were systematized and the integral index of their influence on enterprises financial condition was determined. Indicators of insolvency of enterprise and indicators of financial potential were concretized. Tools of current diagnosis of enterprises insolvency were improved. The levels of financial potential of enterprises were determined. The methodical approach which rests on current diagnostics of insolvency and takes into account potential of solvency restoration and influence of exogenous factors was developed. The methodical approach to definition of threshold values of structure indicators of balance and statement of financial results, which essential to supporting of sufficient level of enterprise solvency in prospect was defined.

Keywords: insolvency of enterprise, financial potential, financial position, current diagnostics of enterprise insolvency, perspective diagnostics, solvency of enterprise.

ПУСТОВГАР СВІТЛАНА АНАТОЛІЇВНА

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ
НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Формат 60×84/16 Ум. друк. арк. 0.9. Тир. 100 прим. Зам. 274-17.
Підписано до друку 01.06.17 Папір офсетний.

Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ·[®]
·ИЗДАТ
ТИПОГРАФИЯ
www.stil-izdat.com